EUROOPPALAINEN HYBRIDIUHKIEN TORJUNNAN OSAAMISKESKUS

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

HELSINKI

27.4.2022

Eduskunnan Hallintovaliokunnalle

AJANKOHTAISSELONTEKO TURVALLISUUSYMPÄRISTÖN MUUTOKSESTA

Tässä lausunnossa keskitytään selonteon niihin osiin, jotka käsittelevät tilannetta ja tulevaisuutta hybridiuhkien kannalta.

Nyt näkyvillä olevassa ns. ”hybridikonfliktissa” on globaalitasolla kysymys toisen maailmansodan jälkeen muotoutuneen globaalin maailmanjärjestyksen haastamisesta. Muutoksen mahdollistajana nähdään erityisesti globaalin talousjärjestelmän muutokset, jonka erityisesti Kiinan talouden kasvu mahdollistaa. Samalla on kysymys länsimaisen liberaalin demokratian haastamisesta. Vastustajat pyrkivät osoittamaan omien demokratiasovellustensa olevan kokonaisuudessaan ja pitkällä aikavälillä parempia ratkaisuja. Tämä perustuu siihen olettamukseen, että autoritäärisempien mallien avulla voidaan harjoittaa pitkäjänteisempää politiikkaa ja reagoida nopeammin eteen nousevissa tilanteen muutoksissa. Meneillään oleva Ukrainan sota on vain yksi episodi tässä pitkäkestoiseksi muodostuvassa konfliktissa.

Hybridikonflikti voi ajoittain saavuttaa vaiheita, joissa liberaaleja demokratioita vastaan toimitaan konkreettisesti. Tällöin avoimet yhteiskunnat, joiden logistiikka perustuu markkinatalouteen, ovat helposti haavoitettavissa. Avoimissa markkinatalouksissa voidaan toimia suhteellisen helposti tietoa keräten sekä luoden operaatiomahdollisuuksia esimerkiksi kriittistä infrastruktuuria hankkien. Kriittinen infrastruktuuri ja modernia elämäntapaa ylläpitävät järjestelmät ovat valtaosin yksityistettyjä, eli ne toimivat liiketaloudellisin perustein. Tämä haastaa nyt läntisen yhteiskunnan edelleen kehittämään sotilas ja siviiliviranomaisten yhteistoimintaa. Samoin tulee tarkastella sitä julkisen sektorin ja yritysten yhteistyötä, jolla palveluiden jatkuvuus turvataan tarkoituksellisesti aiheutetun vahingonteon varalta. Liikenteen, kuljetusketjujen, tietoliikenteen ja viestinnän turvaaminen kaikissa tilanteissa sekä viranomaisten monialainen ja kansainvälinen yhteistyö ovat tärkeitä näkökulmia.

Hybridikonflikti voi tuoda esille tilanteita, joissa Suomeen pyritään vaikuttamaan erilaisilla suoranaisia sotatoimia alemman asteisilla keinoilla. Keskeiseksi tarkasteltavaksi aiheeksi nousee meriliikenne, jota häiritsemällä voidaan aiheuttaa eriasteista taloudellista haittaa. Venäjä on kokeillut meriliikenteen häiritsemisen menetelmiä menestyksellisesti varsinkin ennen nykyistä sotaa Asovanmerellä. Sotilaallisten harjoitusten käyttöä on pohjustettu kokeiluin myös Itämerellä, Norjan ja

Barentsinmerellä. Nämä toimet sisältävät usein sotilaallisia elementtejä. Mahdollinen liittoutuminen toisi todennäköisesti merkittävää suojaa tällaisia painostuskeinoja vastaan.

Hybridiuhkia torjuttaessa tulee pyrkiä ehkäisemään hybridioperaatioita tehokkaalla tilanteen seurannalla ja oikein ajoitetuilla vastatoimilla. Jos joitain hyökkäyksiä ei pystyttäisi ennalta torjumaan, on kuitenkin merkityksellistä saada koottua riittävä näyttö hyökkäyksen aiheuttajien nimeämiseksi (attribuutio). Vastustajan korkeaksi arvioima tehokas nimeäminen voi toimia osaltaan ennaltaehkäisevänä pelotteena. Tästä on johdettavissa toimintavalmiusvaatimuksia, teknisellä, taktisella ja poliittisella tasolla. Kaikki lisääntyvä kansainvälinen yhteistoiminta ja tuki on periaatteessa hyödyksi uhkien torjunnassa ja tekijöiden nimeämisessä.

Selonteossa arvioidaan muuttuneen turvallisuustilanteen vaikutuksia sekä Suomen kokonaisvaltaista varautumista talouteen, kriisinsietokykyyn, huoltovarmuuteen, sisäiseen turvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, hybridivaikuttamiseen ja kriittiseen infrastruktuuriin kokonaisturvallisuuden mallin mukaisesti.

Selonteossa kuvataan hybridiuhkat ja niistä johdettavat vaatimukset asianmukaisesti kohdassa 3.1. ”Valtiollinen hybridivaikuttaminen”.

Selonteon kohdassa 3.1.1 ”Informaatiovaikuttamisen torjunta” kuvataan informaatiovaikuttamisesta saatuja kokemuksia, uhkia ja vaatimuksia hyvin. Vaatimukset koskevat oikean tiedon sisältöjä ja saatavuutta, missä sekä journalistiikalla että viestintäjärjestelmillä on roolinsa. Selonteon muotoilujen mukaisesti tulisi voida jatkossa varautua niin, että tunnistetaan vapaan ja puolueettoman tiedonvälityksen periaatteiden ohella tilanteet, joissa informaatioympäristö on vakavan hyökkäyksen kohteena. Julkisin varoin rahoitetun tiedonvälityksen (YLE) rooli ja velvollisuudet ovat tässä mielenkiintoinen kysymys.

Kohdassa 3.2.2 Kuvataan lyhyesti muuttoliikkeen välineellistäminen ja siihen liittyvät meneillään olevat lainsäädäntöhankkeet.

Kohdissa 3.3 – 3.5 luetellaan Sisäministeriön toimialan asioita asianmukaisesti.

Selonteko on hybridiuhkien toteamisen ja siitä johtuvien prosessien osalta tasapainoisesti laadittu. Uuden tilanteen aiheuttamia uusia konkreettisia lisävaatimuksia viranomaistoiminnalle on kuitenkin tunnistettu niukasti. Hybridiuhkat saattavat koskea mitä tahansa yhteiskunnan sektoria. Viranomaisten jatkotyössä on tarpeen edetä yhteistyössä yksityissektorin kanssa tutkien konkreettisesti erilaisia oletettavissa olevia uhkamalleja, vaikka niistä ei olisikaan vielä saatu omakohtaisia kokemuksia. Konkreettiset vaatimukset lainvalvonta- ja kansallisen turvallisuuden viranomaisille koskevat siis koko hybridiuhkien kenttää, eikä pelkästään luvussa 3 käsiteltyjä otsikoita.

Sisäministeriön toimialueella olisi jo syytä jaotella hybridiuhkien esiintyminen Hybridiosaamiskeskuksen mallinnuksen mukaisesti vakaavuusasteiden mukaisesti (hybridivaikuttaminen – hybridioperaatio – hybridisodankäynti). Näin saataisiin

viranomaisiin kohdistuvia toiminta- ja valmiusvaatimuksia paremmin jäsenneltyä. Käytännössä tulee luoda valmiudet tunnistaa vaikuttaminen ja puuttua siihen. Lisäksi tarvitaan nopea menettely tilannekuvan päivittämiseen hajanaistenkin havaintojen perusteella alkavan hybridioperaation havaitsemiseksi. Silloin tulee aloittaa vastavaikuttaminen ja attribuution edellyttämä todisteiden taltioiminen nopeasti. Tämä kaikki edellyttää toimivien ja testattujen yhteyksien ja valmiudenkohottamisjärjestelmän luomista viranomaisten ja yksityissektorin toimijoiden välille. Johtovastuu ja aloitteellisuus yllä mainittujen toimintojen kehittämisessä kuuluu sisäisen turvallisuuden viranomaisille. Kansalliseen turvallisuuden johtovastuut on myös pidettävä selkeinä. Ministeriön alaisilla viranomaisilla (Supo, Poliisi, ml KRP) on näissä asioissa hyviä käytännön valmiuksia, mutta asiakokonaisuus olisi voinut nousta esille tässä raportissa kannustavassa mielessä.

Huoltovarmuuden edelleen vahvistaminen on nyt perusteltua, kun tunnetaan hybridioperaatioiden mahdolliset vaikutukset hyödykkeiden saatavuuteen.

Yleisesti ottaen kaikki lisääntyvä kansainvälinen yhteistoiminta voi vähentää hybridiuhkien toteutumisen todennäköisyyttä ja parantaa toipumiskykyä sekä huoltovarmuutta.

Haavoittuvuudet ja resilienssiverkoston johtaja Jukka Savolainen